

В заключении можно сказать, что в русском языке словесное ударение является средством фонетического объединения слова в одно целое. Эта объединяющая функция словесного ударения осуществляется за счет выделения одного из слогов в слове (ударного), которому “подчинены” остальные (безударные). Какую же функцию может выполнять словесное ударение в казахском языке и какие фонетические корреляты являются основными? Эти вопросы в настоящее время не получили должного освещения и требуют своего исследования экспериментальным путем.

1. С. Оде Что такое тональный акцент? На примере интонации русского языка. Жизнь языка и язык в жизни. Сб. статей. – Алматы: Казак университети, 2005
2. D.B. Fry Duration and intensity as physical correlates of linguistic stress. Acoust. Soc. Am. 1955
3. M.E. Beckman Stress and non-stress accent. Foris, Dordrecht 1986.
4. Agaath Sluijter “Phonetic correlates of stress and accent” The Hague: Holland Academic Graphics, 1995

5. Peter Ladefoged Phonetic data analysis. Blackwell publishing, 1990
6. С. Кодзасов, О. Кривнова Общая фонетика. М.: 1998
7. M. Kirchner Kazakh and Karakalpak. In Johanson, Turkic Languages. London and New York: Routledge, 1998.
8. Т.А. Баданова Словесное ударение в алтайском языке в сопоставительном аспекте. Дисс. Горно-Алтайск – 2007
9. Зиндер Л.Р. Общая фонетика: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. школа, 1979
10. С.Б. Жанабаева Сингармонизм и просодия слова (экспериментально-фонетическое исследование на материале казахского языка) дисс. на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Л.: 1985
11. Л. М. Захаров, О. А. Казакевич Инструментальные исследования словесного ударения (на материале русского и селькупского языков). 2005
12. Жунисбеков А. Введение в сингармоническую фонетику. – Алматы, 2009

Мақалада әр түрлі тілдердегі сөз екпінінің фонетикалық корреляттары (тоналдық, интенсивтілік, дыбыстың табиғаты) жайлы мағлұмат беріледі.

Review: this paper describes phonetics correlates of word stress such pitch tone, intensity, duration and vowel quality. There are some information about features of word stress in other languages.

Ж. Т. Көпбаева

ЖҰРНАҚТАРДЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНДЕ ЗЕРТТЕЛУІ

Қазақ тіл біліміндегі жұрнақтар жайлы алғашқы пікірлер түркітанушылардың еңбектерінде жарық көрген сөз тудырушы тұлғалар жайлы пікірлерден бастау алды. Түркітанушы ғалымдардың, әсіресе, орыстілді түркітанушылардың пікірлері бүгінгі күнде де маңызын жойған жоқ. Дегенмен, тілді туғаннан бойына сіңіріп, мол тілдің мейірінен қанып ішкен адам ғана өз тілінің терең қырларын ашып, сипаттарын көрсетіп бере алады. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ тілдес ғалымдардың жазғандары тек жұрнақтарды бөлуден ғана емес, олардың мағыналары мен қызметтерін талдауында да ерекше мәнділік, тереңдік байқалады.

Кеңес дәуірінің алғашқы кезеңінде қазақ тіліндегі жұрнақтар жекелеген мақала түрінде, орта және орталау мектептерге арналған оқулықтардың морфология бөлімінде сөз болып келсе, кейіннен арнайы зерттеліп, жан-жақты баяндала бастады. 1930 жылы “Жаңа мектеп” журналының алтыншы санында Қ. Басымовтың “Қазақ тілінің жалғау-жұрнақтары” деген көлемді мақаласы жарық көрді. Бұл мақалада сөз тудыратын жұрнақтар варианттарының санына қарай топталып, кейбіреулерінің мағынасы ашылған [1].

Қазақ тіл білімінің тұңғыш профессоры Қ. Жұбановтың 1936 жылы жарық көрген “Қазақ тілінің грамматикасы” атты оқулығының бір тарауы сөз тұлғаларына арналған. Автор сөздерді тұлғалық ерекшеліктеріне қарай алты түрге бөліп, олардың әрқайсысының жасалу жолдарына тоқталады. Түбір

сөзге, қосымшаға ғылыми анықтама береді. Мысалы, жұрнаққа берген анықтамасы: “Сөздің түп мағынасына үстеме мағына қосатын қосымшаны үстеу дейміз” [2, 22 б.]. Бұдан ғалымның жұрнақты үстеу деп атағанын көреміз. Бұлай атауының өзіндік қолданылу ерекшелігі бар екені анық. Жұрнақтың үстеу деп аталуында біріншіден, оның түбірге үстеліп жалғануы, екіншіден, мағына үстеу ерекшелігіне байланысты болса керек. Оның үстіне түркітанушы ғалым И.Г. Гигановтың да жұрнақты “частица” немесе “наращение” деп атағаны белгілі.

1954 жылы қазақ тілінің тұңғыш ғылыми курсы жарық көрді. Бұл “Қазіргі қазақ тілі” деп аталатын еңбекте грамматика саласы мен лексикология, фонетика салаларын қамтыған алғашқы сол кезеңнің толыққанды еңбегі болып саналды. Ы. Мамановтың, С. Исаевтың, Е. Шаяхметовтердің пікірінше, қазақ тіліндегі қосымшалар сөз тудырушы және форма тудырушы деп екіге бөлінетіндігін жазады. Сөз тудырушы қосымшалар, негізінен, жаңа мағыналы сөздер тудыратындықтан біздің зерттеу тақырыбымызға тікелей қатысы болмақ.

Қазақ тілінің морфологиясын зерттеп, оқулық жазған А. Ысқақов жұрнақтарды сөз тудырушы, сөз түрлендіруші деп екіге бөледі [3, 28 б.]. Сөз тудыратын жұрнақтар өзі қосылып айтылған сөздеріне жаңа мағына үстеп, жаңа туынды сөз жасайтындықтан, лексика-грамматикалық категория қатарына жатқызылады. Сонымен қатар ғалымның мына пікірі ғылым үшін құнды: “...қазақ тіліндегі жұрнақтар

арқылы өз тудыру грамматикамен де тікелей байланысты. Ол байланыс жұрнақтардың мынадай екі түрлі ерекшеліктерінен айқын көрінеді. Біріншіден, жалпы грамматикалық категорияларға тән аса абстрактілік қасиет жұрнақтардан да табылады; екіншіден, грамматикалық категорияларға тән тиісті ереже берерліктей жүйелі заңдар жұрнақтарда да бар. Мысалы, есім, я етістік тудыратын жұрнақтардың әрқайсысы топ-топ сөздерді қамтиды да, солардың бәріне де ортақ мағына үстеп, олардың жалпы көрсеткіші ретінде қызмет етеді” [3, 28 б.]. Автордың айтқан пікірінен шығатын қорытынды – жұрнақтар түрлі сөздерге жалғанғанда олардың беретін мағыналарында ортақтық болады. Себебі жұрнақтардың беретін мағыналары бір.

Қазақ тілінде силлабофонемалар теориясын зерттеген ғалым Б. Сағындықұлы “Түбірлердің мындаған жылдар бойы қосымшаларға айналу процесін ашып-айқындау арнайы әрі ыждағатты зерттеуді талап етеді. Тілімізде шылау, жұрнақ, жалғау болып кеткен, грамматикаланған қанша сөз бар? Олардың әрқайсысының өзгеру, қалыптасу жолдары қандай?” деп толғанады. Ғалымның пікірінше, -ар, -ер, -р жұрнақтарының түп-төркіні *ур жеке сөзі. Жеке сөз ғасырлар аясында көмекші етістіктің де, жұрнақтың та қызметіне ауысқан дейді. Бұл күндері етістік тудырушы жұрнақтардың тіпті түбірге сіңісіп кеткен тұлғалары *тапсыр, топыр, шыжғыр* секілді сөздердің құрамында түбірге сіңісіп кеткендігін дәлелдейді. *Бедіз ур, құрақ ұр, б+ур, көзге ұр, дем ұр* секілді мысалдар арқылы дәйектейді. “Хусрау уа Шырын” ескерткішінде “қазғу урды” (қайғыға түсті) фразеологизмі кездеседі. *ур=көмекші етістігінің –ыр жұрнағына айналу процесін бұл мысал әдепкеңнен де айқынырақ байқатады. Екі сөз біріккеннен кейін у дауыстыларының біреуі қысқарған, әрі ол қыпшақ тілдерінің фонетикалық заңдылықтарына орай қысқанданған. Нәтижесінде “қайғырды”сөзінің пайда болғандығын айтады [3. 111 б.]. Қорыта келгенде, аса ежелгі *ур= етістігінің даму жолы мынадай болған: тірі түбір>өлі түбір, негізгі етістік> көмекші етістік; көмекші етістік > тірі жұрнақ > түбірге сіңісіп кеткен өлі жұрнақ; көмекші етістік > өзгелік етіс; көмекші етістік > шақ көрсеткіші деп даму сипатын көрсетеді. Осылай түбір мен қосымша арасындағы сабақтастықты зерделейді [4. 113 б.]. Ғалымның пікірімен келіскендіктен, оны толық келтіруге тура келді.

Қазақ тіліндегі сөзжасамдық мәселелерді тарихи-семантикалық аспектіден қарастырып жүрген ғалым А.Б. Салқынбай “Қазіргі қазақ тілі” оқулығында дара етістіктердің түбір етістіктерден және сөз тудырушы тұлғалар арқылы жасалған туынды етістіктерден тұратындығын, туынды етістіктер есім сөздерге және еліктеуіш сөздерге, етістіктерге жұрнақ жалғану арқылы жасалатынын айта келіп, есім негізді туынды түбірге -ла, -ле; -лан, -лен; -лас, -лес; -лат, -лет, -а, -е; -ар, -ер, р; ық, -ік; -сы, -сі, сыра, -сіре жұрнақтары жалғану арқылы жасалатындығын көрсетеді. Сонымен қатар етістіктерге -н, -л, -дыр, -дір, -тыр, -тір, -қыз, -ғыз, жұрнақтары жалғану

арқылы жасалады дей келіп, *ойлан, босат, босан, оқыт, үйлендір, басындыр, бағындыр, күлгіз, ойнақтқыз* деген мысалдар арқылы түсіндіреді. “Бұл сөзжасамның негізгі мәселесі болғандықтан, морфология саласында емес, сөзжасамда қарастырылады” деген пікірін қоса келтіреді [5, 266 б.].

Ал қазақ тілінің морфологиясын арнайы зерттеп, оқулық жазған А. Ысқақов Жоғарыдағы жұрнақтарға қоса, -қар,-ғар, -ай, -ей, -ал, -ел, -сын, -сі, -ыра, -ырай -шы, -ші, -ан, -ен, -ын, -н, -ырқа, ырқан, -ына, -қа, жұрнақтарын қоса келтіреді. Бұл еңбекте жоғарыдағы -дыр, -дір, -тыр, -тір, -қыз, -ғыз жұрнақтары кездеспейді. Бұл жөнінде ғылымда әлі шешімін таппай келе жатқан етіс жұрнақтарының сөз тудыра алу және алмау қабілеті жайлы мәселелер екі жақты көзқараста қалып отыр. Тарихи тұрғыдан алып қарағанда етіс жұрнақтарының да бір кездері сөз тудыра алу қабіретінің болғандығын көрсетеді. Бірақ уақыт өте келе жұрнақтар етістік тудыра алу қабілетінен айрылып, жай ғана етістіктің бір категориясы ғана болып қалғандығына тіліміздің қарыштап дамуы жауап бере алатын сынайлы. Мысалы, *бағын* етістігінің түбірі *бақ* – бүгінгі тілімізде толық лексикалық мағынадан айрылған сөз ретінде танылады. Ал осы сөздің қазіргі қолданысындағы *бағын* тұлғасындағы –ын етіс жұрнағы түбірге тікелей, ажырамастай болып жалғанып, түбір сөз құрамын толықтырып тұр. Сол секілді *үйлен, үйрен* етістіктері туралы да осындай пікір келтіруге болады

Мысалы, зерттеп отырған тақырыбымызға сәйкес, Қожа Ахмет Ясауидің хикметтерінен мынадай мысалдар алып түсіндіруімізге болады:

Худадын сөз-лә-сә иман пиринләр (4. 8а) (194 б.).

Сахар уақты қолұм бағ-ла-б ду'а қылсам (1, 13 а) (198 б.).

Хизмәтігә белім мәхкәм бағ-ла-сам мән (10. 13 а) (198 б.).

Хасрәтіда йүрәгімні дағ-ла-сам мән (11, 13 а) (198 б.).

Йол үстідә тофрағ сифат чаң-ла-б йатсам (11, 13 б) (199 б.).

Азыб қалған бұталар дек йүз-лә-б тұрсам (12, 14 б) 200 б.).

өләр уақтда мың бір атың сөз-лә-б тұрсам (13, 14 б), 200 б.

Кечә күндүз хақны ес-тә-б йығла мүдәм андын соң хақдын йеткәй сәңә пәйам (4,5, 16 а), 200 б

Көне түркі және орта түркі дәуірінде кездесетін бұл тілдік бірліктің *еске алып*, яғни *ес +та* зат есімнен етістік тудырушы жұрнақ арқылы сөз туындап тұр.

Уммәтләрің хәуа-ла-сын қылғын мәңә (5, 18 а), 202 б.)

Шайда болуб өзін із-лә-б йүрәр ерміш (4, 19 б), 203 б.

Пир-и муған хизмәтіндә белің бағ-ла (6, 19 б), 203 б.

Күйүб пішіб дәрді бірлә йүрәк да-ла (7, 19 б), 203 б.

Хикметтердегі *бағла, дағла, йүзлә, сөзлә, чаңла, естә* етістіктері туындағанда оларға жалғанған жұрнақтар тек жаңа сөз туғызып қана қоймай, жалпы абстрактілі қасиеттерін байқататын мағына туғызады, бір грамматикалық категориялағы сөздерді екінші грамматикалық категориядағы сөздерге алмастырады. Осы жағынан алып қарағанда сөз тудырушы жұрнақтардың грамматикалық категориялар құрамын толықтырар қызметінің ерекше екені көрінеді.

Туынды сөз жасауға қатысып тұрған –ла жұрнағы мен түбір сөздің мағынасы қосылып жаңа туынды атау тудырып тұр. Екеуінің құрылымы бір бүтіндік сипат алып, лексикалық бірлік есебінде тұтасады. Тілдің тарихында туынды етістік екені көрініп тұрғанымен, бір бүтін лексикалық бірлік ретінде танылатын *мықта, бауызда, тоқта, тоқыра, байла, ұйықта* секілді етістіктердің негізгі мағыналары көмескіленген. Мықта етістігінің түбірі мық – шеге мағынасындағы сөзге етістік тудырушы жұрнақ жалғану арқылы жасалған. Себебі босаған нәрсені шегемен мықтауға, нықтауға болатын себепті объект арқылы қимылды іске асыру үшін мықта (шегеле) сөзі пайда болған. Тілімізде мық-та, мек-ем (болу), бек-ем (болу) секілді фонетикалық өзгеріске ұшыраған ұқсас мағыналы сөздер қалыптасқан.

Осы секілді қазіргі тіліміздегі *жасыр, оыр, обыр, қопар, түкір, жытыр, отыр, сұр* т.б. етістіктердің біразы түбір деп қарастырылып келеді. Көне түркі тілі тұрғысынан қарағанда да, қазіргі тіл тұрғысынан алып қарасақ та бұл сөздер негіз деп танылады. Олардың түбір болуы үшін алғашқы дауысты-дауыссыз (ГС) немесе дауыссыз-дауысты (СГ), сонымен қатар дауысты (Г) тұлғаларын ғана шартты түрде қарастыруға болады. Ал қалған жағдайдың барлығында олар негіз деп танылуға тиісті.

Қазақ тіл білімінде жалпы жұрнақтар жайды пікірлер көп, Ал етістік жасаушы жұрнақтар бүгінгі күнде толық, тарихи тұрғыдан зерттеу нысаны болғанда ғана түбір мен қосымшалар арасындағы сабақтастық ашылады.

1. Басымов К. Қазақ тілінің жалғау-жұрнақтары // Жаңа мектеп, 193, №6.
2. Жұбанов Қ. Қазақ тілі грамматикасы, А., 1993.
3. Ысқақов А. Қазіргі қазақ тілі. Морфология. А., Ана тілі, 1991.
4. Сағындықұлы Б. Қазақ тілі лексикасы дамуының этимологиялық негіздері. А., 1994.
5. Салқынбай А. Қазіргі қазақ тілі. А., 2009.

В статье рассматриваются исследования аффиксов (суффиксов) в казахском языке.

Ж. Т. Көпбаева

ТҮРКІТАНУДАҒЫ ЕТІСТІК ТУДЫРУШЫ АФФИКСТЕРДІҢ ЗЕРТТЕЛУІ

Түркі тілдерінде қосымша атауын аффикс деп атау дәстүрі қалыптасқан. Бұл ұғымға жұрнақтармен қоса жалғаулар да қоса кіретіндіктен, терминнің мағынасы өте кең. Қазақ тілінің академиялық грамматикасында “мағынасы мен қызметіне қарай жұрнақтарды сөз тудыратын және форма тудыратын жұрнақтар” деп екі салаға бөлу үрдісінің бар екені де айтылады [1, 181 б.]. бұл зерттеу жұмысындағы басты міндет сөз жасап, жаңа мағына туындататын сөз тудырушы, оның ішінде етістік тудырушы жұрнақтар туралы мәліметтер беріп, қарастыратын зерттеу болғандықтан әңгіме бағытын сөзжасаушы жұрнақтарға арнаймыз.

Түркі тілдеріндегі сөз тудыратын жұрнақтар жөнінде жазылған әдебиеттерге шолуды жасау М. Қашқари еңбегімен тығыз байланысты. Алғашқы тілші, түркітанушы М. Қашқари еңбектерінде сөз тудыру жолдары, жұрнақтар, жалпы түбір сөз бен туынды сөздің мағыналары кеңінен қарастырылады. Түркі тілдерін салыстырмалы түрде зерттей отырып, түркітанушы – баба тіліміздегі сөздердің жасалуы туралы алғаш пікір айтқан ғалым. Ол жаңа сөздердің жасалуында етістік тудыратын әріптердің (жұр

нақтың) саны он деп көрсетеді: а, т, с, ш, қ, к, л, м, н, и [2, 44 б.]. Сонымен қатар: “Мен істі оңайлату әрі кітапты ықшамдау үшін, мен бұрын ешкім түзбеген уа ешкімге мәлім болмаған өзгеше бір тәртіпте түзіп шықтым. Бұл жазған еңбегім талапқа сай болсын, пайдаланушыларға анық, қолдануға қолайлы болсын деген ниетпен бірқатар қағидаларды түзіп, өлшем үлгілерді жасадым. Әрбір тайпаның тілінен сөз жасауға негіз болған түбір сөздерді алдым. Сондықтан, сөздің қысқасы жақсы, ілгері кеткендерге тура нышан көрсетіп, кең жол ашып беру үшін өрлеп асу ниетіндегілерге саты қойып беру үшін осыларды істедім” [2, 33 б.]. М. Қашқари сөздігінің екінші бір жерінде “Бұл тілде етістіктер бұйрық етістіктің соңына әр түрлі қосымшалардың жалғануы арқылы жасалады”, – деп жазады. Бұйрық райлы етістіктер, әдетте, түбір тұлғасында көбірек келетініне байланысты айтылған. Шындығында қазіргі қазақ тілінде түбір тұлғалы етістік пен бұйрық райлы етістіктің арасында дау-дамай бар. М. Қашқаридың “Сөздігінің” өн бойында есім және етістік түбірлеріне жалғанып, жаңа сөздер тудыратын басқа да жұрнақтар бар. Түркітанушы ғалым егер жұрнақтың

беретін мағынасы бірнешеу болатын болса, нақты мысалдар арқылы дәлелдер келтіріп отырады. Кейбір жұрнақтарды өзге туыстас тілдердегі формаларымен салыстыра көрсетеді.

Түркі тілдерінің грамматикалық құрылысын тереңірек зерттеу Россияда XIX ғасырдан басталады. Ол кезеңде сөзжасаушы тұлғалар арнайы сөзжасамдық жұрнақтар деп аталып зерттелмегенмен, онда сөз жасаушы жұрнақтар беріліп, мысалдар арқылы дәйектеледі. Қазақ тілі грамматикасының зерттелуі де осы ғасырдан басталады. И. Гиганов, М.А. Казем-Бек, П.М. Мелиоранский, Н.Ф. Катанов, А.К. Боровков, Н.А. Баскаков, Н.К. Дмитриев сынды түркітанушылар, әрине, таза түркі тілдерін білетін грамматист болмағанмен, жалпы тілдің ғылыми даму жүйесін білетін еді. Осы жүйе арқылы олар түркі тілдес халықтардың грамматикасын жазып шыққан болатын. Алғаш рет И. Гиганов “Татар тілінің грамматикасын” шығарды. Ол туынды сөздердің есім, етістік сөздерге жұрнақ жалғану арқылы жасалатындығын айтса, XIX ғасырдың бірінші жартысында жазылып, “Общая грамматика турецко-татарского языка” деген атпен жарық көрген М. А. Казем-бектің еңбегінде И. Гигановтың ізімен сөздерді негізгі түбір, туынды түбір деп екіге бөледі. Туынды түбірлер етістіктен және есімдерден жасалатындығын сөз ете отырып, етістіктен жасалған есімдерді: қимыл иесін білдіретін есімдер (имя действующего) және қимылдың атын білдіретін есімдер (имя действия) деп екіге бөледі. Ал жұрнақтарды кейде “наращение”, кейде “частица” деген терминдермен атайды.

Қазақ тілінің грамматикасын жазған П.М. Мелиоранский “Краткая грамматика казахско-киргизского языка, ч I, Фонетика и этимология, СПб., 1894, Ч II синтаксис, СПб., 1897” еңбектерінде туған тіліміздегі барлық лексикалық бірліктерді семантикалық және морфологиялық белгілеріне сүйене отырып сегіз түрлі сөз таптарын көрсетеді. Есім және етістік тудыратын бірнеше жұрнақтарға тоқталып, нақты мысалдар арқылы мағыналарын ашады. Есім және етістік тудыратын жұрнақтарды арнайы мысалдармен дәйектейді. Мысалы, осы еңбегінде П.М. Мелиоранский *тепкіле* сөзіндегі *-кіле* қосымшасын етістік түбірлерге жалғанып, дүркінділікті, қимылдың бірнеше рет қайталанғандығын білдіретін форма деп көрсетеді [3]. Расында біздің тілімізде осы жұрнақ арқылы *ұрғыла, себезгіле* секілді етістіктер жасалған.

Түркі халықтарының әдебиетін, этнографиясын, мәдениетін, тілінжан-жақты зерттеген, біраз еңбектер қалдырған түркітанушы Н.Ф. Катанов “Опыт исследования урянхайского языка” (Казань, 1907) атты грамматикасы түркі тілдерін салыстыра зерттеуде етістіктерге арналған бөлімде арнайы есім және етістік тудыратын жұрнақтарды береді.

Сондай-ақ А.Н. Самойловичтің “Краткая учебная грамматика современного османско-турецкого языка” (Ленинград, 1925), А.К. Боровковтың “Учебник уйгурского языка” (Ленинград, 1939), В.М. Насиловтың, Н.К. Дмитриевтің “Грамматика баш-

кирского языка” (Москва-Ленинград, 1948) атты еңбектерінде сөз тудырушы жұрнақтар беріліп, олардың мағыналары ашылады.

А.Н. Кононов өзбек және түрік тілдерінің грамматикаларында сөз тудыру проблемаларына арнайы тоқталып, кеңінен сөз етеді. Мұнда есім және етістік тудыратын әрбір жұрнақтың мағынасы ашылып, олардың шығу тегі мен өзгеру, даму, қалыптасу жолдарын нақтылы тілдік фактілер негізінде дәлелденіп көрсетіледі.

А.Г. Гулямов өзбек тіліндегі сөз тудыратын жұрнақтарды тарихи тұрғыдан зерттеп, докторлық диссертациясын арнады [Гулямов, Проблемы исторического словообразования узбекского языка Аффиксация, ч. I, ташкент, 1955]. Бұдан өзге А.Г. Гулямовтың “Об аффиксе –ла в узбекском языке” // Ученые записки ташкентского гос-го пединститута, 1947, Вып. I”. Деп аталатын біздің зерттеу жұмысымызға тікелей қатысы бар көлемді зерттеу мақаласы аталған жұрнақтың тарихи негізін, беретін мағынасының сан қырлы екенін ашып көрсеткен [4].

Жекелеген тілдердегі жұрнақтардың сөз тудыру мәселелерін қарастырған еңбектің ішінде башқұрт тілінің маманы Т.Н. Гариповтың да еңбегі бар болатын. Оның 1959 жылы жарық көрген монографиясында башқұрт тілінің есім сөздерінің жасалуы жан-жақты қарастырылса [5], әзірбайжан тілін зерттеуші ғалым Э.В. Севортян есім сөздер мен етістік сөздердің сөзжасамына арналған үлкен екі еңбек жазады. Бұл еңбектердің бұрынғы еңбектерден ерекшелігі туыстас тілдердің материалдарымен салыстырыла, сонымен бірге көне түркі жазба ескерткіштерінің тілдік материалдарымен қатарластыра қарастырылады. Тілдің тарихи даму барысындағы құбылыстардың сырын ашуға негізгі қайнар көздердің біріне саналатын диалектілік ерекшеліктер де бұл зерттеушілердің назарынан тыс қалмаған. Соның нәтижесінде түркі тілдеріндегі жұрнақтар арқылы сөз тудырудың түйінді мәселелері өз шешімін дұрыс тауып отырған. Мұнда Э.В. Севортяның еңбектері мен олардың ғылыми салмағының басымдығын атап өткен жөн. Э.В. Севортяның түркі тілдеріндегі сөз тудыру мәселесіне байланысты бұрын жекелеген мақала көлемінде айтылып келе жатқан көзқарастары мен идеялары осы екі монографиясында жинақталып берілген. Жұмыстың жазылу барысында ғалымның еңбектеріне оралып, олардан дәйектемелер алып отырамыз [6].

Қарашай-балқар тілінде есім сөздердің бес түрлі тәсіл арқылы жасалатынын көрсеткен ғалым М.А. Хабичевтің бағамдауынша, морфологиялық тәсіл. Тілдің ертеректегі даму сатысында түбір сөздердің құрылысы мынадай болған деп көрсетеді:

C+Г+C

C+Г

Г+C. Ол кезде түбір сөздер мағыналық жағынан есім және етістік болып нашар дифференциаландықтан, кейбір жеке сөздер түбірге тіркесіп, айтыла келе көмекші сөзге, одан аффикске айналған [7]. Аталған еңбекте қарашай-балқар тіліндегі есім тудыратын жұрнақтар мағыналық және туыстығы